

SOC423 Náboženství v soudobém světě: problémy a koncepty

Náboženství a/versus spiritualita

8. 4. 2009

„Spiritualita“ v sociologii náboženství

- Sociologie náboženství: otázka sekularizace – zájem o pokles vlivu „tradičního“ náboženství
- Zároveň hledání „alternativních“ projevů náboženskosti a sensitivnějších nástrojů k jejímu uchopení – „neviditelná“ privatizovaná religiozita; „hnutí New Age“; necírkevní spiritualita
- Jaké formy náboženskosti mohou prosperovat v kontextu pokročilé modernity?

Heelas, Woodhead 2005

- Kontext debaty o sekularizaci – testování hypotézy o „spirituální revoluci“
- Teorie vysvětlující proces sekularizace i sakralizace – „subjectivization thesis“
- Koncept spirituality založen na protikladu „life-as“ a „subjective-life“ forem religiozity
- Konformita vůči vnější autoritě a vnějším zdrojům významu na úkor rozvíjení „subjektivních životů“
versus
- Důraz na vnitřní zdroje významu a autority a kultivace jedinečných „subjektivních životů“, hledání autentického sebe-vyjádření

Heelas, Woodhead 2005

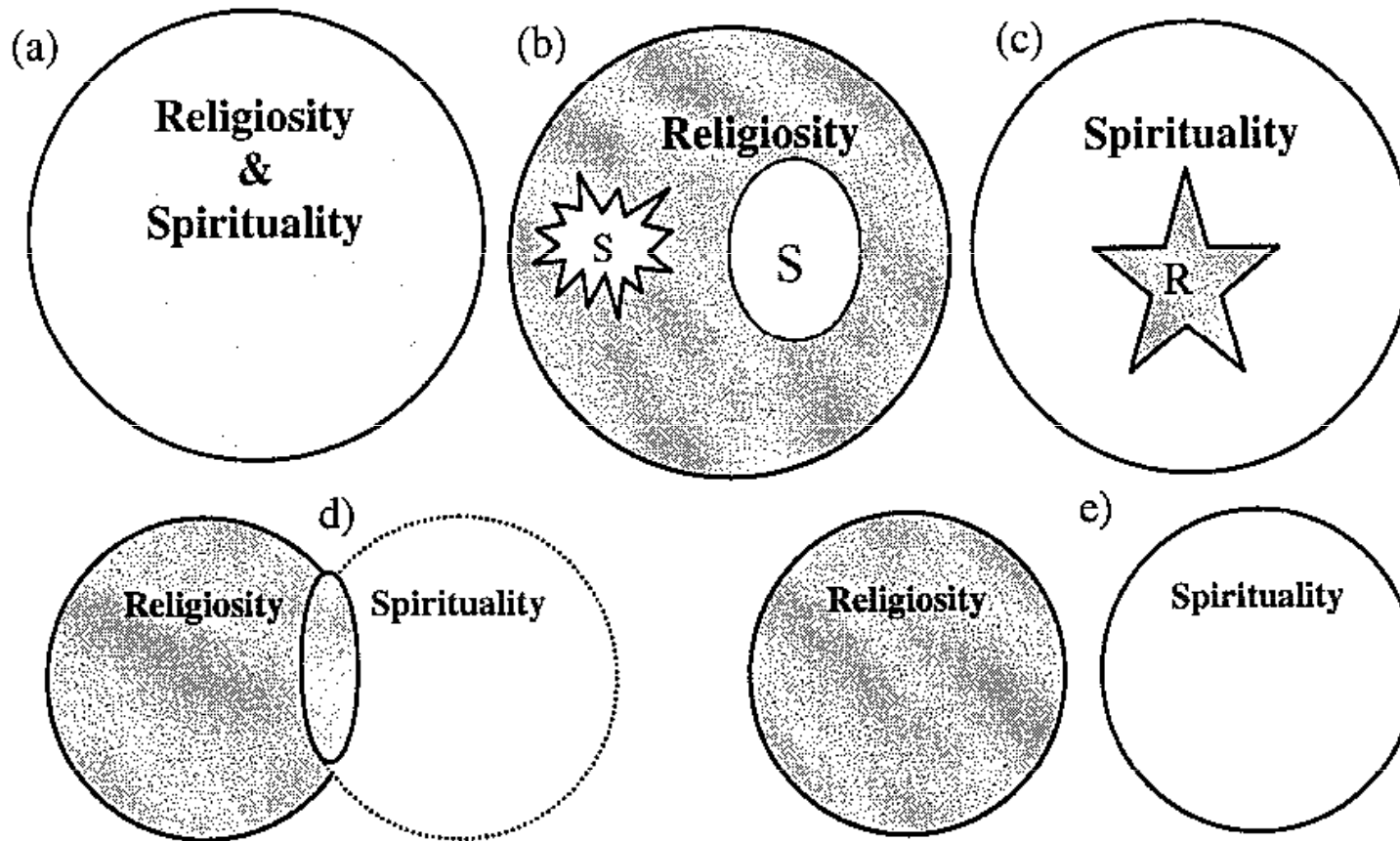
- Jaký je vztah mezi spiritualitou a náboženstvím?
- Life-as religion, life-as spirituality
- Subjective-life spirituality
- Subjective-life religion?
- Existují vnější autority v rámci spirituálních praktik a jsou významné?
- Vnější autorita vs. autorita „vnitřního já“ – bezproblémová opozice? V jakém smyslu ji lze použít?
- Výhled do budoucnosti: popularita „subjektivní spirituality“, lhostejnost vůči náboženství?

Spiritualita vs. náboženství – ideální typy/„metodologické karikatury“

(Eileen Barker)

	Religiosity (of The Book)	Spirituality
<i>The Divine</i>	Transcendent & Particular	Immanent & cosmic
<i>Source</i>	Without	Within
<i>Origins</i>	Creation	Creating
<i>Source of Knowledge</i>	Scripture/revelation	Experience/mysticism
<i>Authority</i>	Dogma/Priesthood/Tradition	Personal experience
<i>Theodicy</i>	Evil/sin/Satan	Lack of attunement, balance &/or awareness
<i>Life after death</i>	Salvation/resurrection/damnation	Reincarnation/transmigration/Mokṣa
<i>Time</i>	Temporal/historical	Eternal/a-historical
<i>Change</i>	Lineal: past/present/future	Cyclical: then/now/then
<i>Perspective</i>	Analytical	Holistic/syncretistic
<i>Anthropology</i>	Man in God's image	Humans as part of Nature
<i>Distinctions</i>	Dichotomous: Them/us	Complementarity: Us (them=them/us)
<i>Sex/gender</i>	Male/(female)	Feminine~(masculine)
<i>Relations</i>	Controlling	Relating ('sharing')
<i>Social Identity</i>	Group (membership of tradition)	The inner 'me'/the 'true self'
<i>Control</i>	External authority	Internal responsibility
<i>Organisational unit</i>	Institution/family	Individual
<i>Place of worship</i>	Synagogue; church; mosque	Informal building; temple; shrine; open air
<i>Communication</i>	Vertical hierarchy	Horizontal networking

Náboženství a spiritualita – modely vzájemných vztahů

Náboženství a spiritualita – vzájemný vztah (RAMP 1998)

Table 3: Cross tabulation of self-assessments of religiosity and spirituality (%)

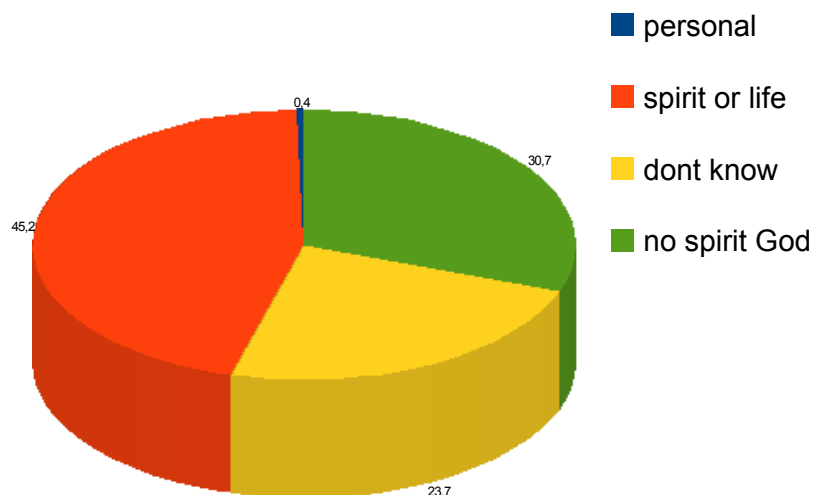
Q37 Do you consider yourself a religious person?		Q39 Do you have a spiritual life?		Total
		No	Yes	
Not religious		74	26	100
		70	25	
	Total	35	12	48
Am religious		29	71	100
		30	75	
	Total	15	37	52
Total		50	50	100
		100	100	
	Total	50	50	100

N=7,393. Due to rounding, numbers do not always add up.

Víra v náboženské skutečnosti: příslušníci církví vs. „bez vyznání“? (EVS 2000)

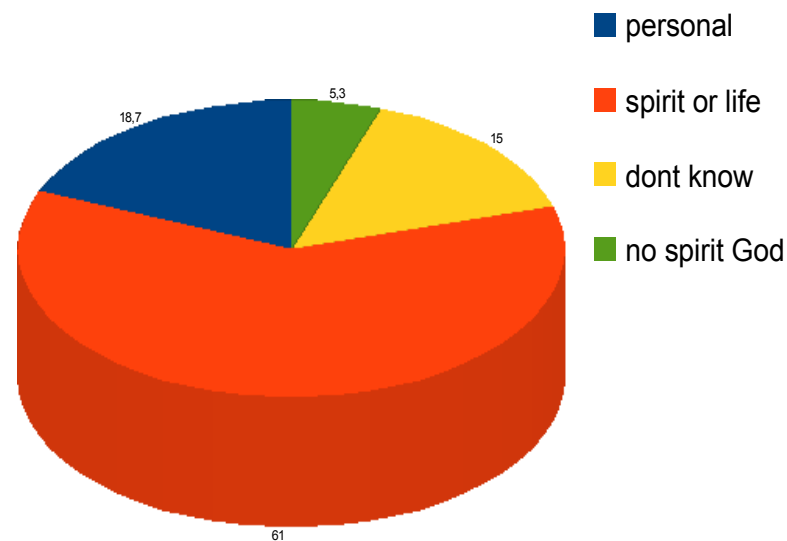
Víra v náboženské skutečnosti

Nehlásící se k církvím

Víra v náboženské skutečnosti

Příslušníci církví

Spiritualita „obývání“ a „hledání“ (R. Wuthnow)

- Dva mody spirituality: „**dwelling**“ a „**seeking**“
- *dwelling* - spiritualita je rozvíjena prostřednictvím ustavených (obvyklých) učení a praktik; ukotvena v rámci komunity
- *seeking* - hledání nových cest a otevřenost → pohyb, kombinování; simultánní přináležení k více skupinám/sítí
- Vztah mezi oběma mody není vztahem opozice

„Spiritualita“ v rámci náboženství

- Náboženská historie sociologického konceptu „spirituality“
- Znovu-vynalezení významu původně teologického pojmu
- Spiritualita jako oblast individuálního či skupinového experimentu, ustavování „originálního“ vztahu k Bohu → spojena s procesem vyjednávání o stanovení hranic „svobody víry“
- Fluidní hranice mezi křesťanským mystikem/světcem a heretikem
- Od 17. stol. – začíná označovat vztah člověka k Bohu s důrazem na osobní, subjektivní povahu tohoto vztahu
- Vliv reformace – důraz na skutečný osobní prožitek víry
- Současnost: boj o „spiritualitu“ – proces spiritualizace náboženství v reakci na necírkevní spiritualitu?

Spiritualita jako „osobní duchovní cesta“

- W. C. Roof: „reflexivní spiritualita“
- Forma náboženskosti zasazená do kontextu pozdní/reflexivní modernity: situace pluralismu, relativismu a nejistoty
- Uznání plurality možností, které se nabízejí na „spirituálním trhu“; schopnost uznat svou perspektivu či podobu náboženskosti jako pouze jednu z možných cest
- Otevřený postoj vůči různým náboženským technikám a vírám, experiment, bricolage, individuální rozhodování o vlastní „duchovní cestě“

Výzkum spiritualit: Kendal Project

- <http://www.lancs.ac.uk/fss/projects/ieppp/kendal/>
- Mapování těžišť (heartlands) náboženského a spirituálního života v britském městě Kendal (cca 27 tis. obyv.); počítání počtu účastníků během „typické“ neděle, resp. Týdne
- Etnografická pozorování ve vybraných případech v rámci kongregační sféry a holistického milieu
- Rozhovory
- Dotazníky

Výzkum spiritualit v ČR

- projekt *Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice a jejich sociopolitické a socioekonomické důsledky* (2006 – 2008)
- Kvantitativní i kvalitativní výzkum „kongregační“ a „holistické“ sféry – inspirace Kendalem (Heelas, Woodhead)
- Celorepublikové dotazníkové šetření
- Case studies: etnografie dvou vybraných měst v ČR (Česká Lípa, Mikulov) – snaha podrobně zmapovat situaci církevních i necírkevních forem religiozity
- Dotazníky, zúčastněná pozorování, rozhovory, street survey

Výzkum spirituality: obtíže, otázky

- Jak „spiritualitu“ vymežit?
- Závislost užívaných termínů na kulturním, politickém, společenském kontextu – pojem „spiritualita“ nemá univerzální význam ani v případě holistického milieu
- Ezoterika, duchovní/duševní věci, energie
- Přítomnost **hodnot** svobody, nezávislosti na vnějších autoritách, důrazu na vnitřní hlas a osobní zkušenost
- Co zjistíme z rozhovorů a studia „ezoterické“ literatury?
- Jak sociální prostředí holistického milieu ovlivňuje podobu individuální zkušenosti, osobní duchovní cesty, apod.?